טחנת הרוח של אנשי הרוח

מאת ד"ר ישראל אלדד

ז ח נוף בקצה ירושלים שנעתקה: בהר ציון מתחת לפני האדמה כמתחת לסף ההכרה, שני סמלים לתולדות העם: קבר דוד, גורל הגויים, מלכים והנשגבים, ומרתף השואה, האיומה שבהשמדות האומה. ומעליהם בניני כנסיות גויים, מלכים שרלמן על שטח הנפקד שלנו. כאן נבלם רצון הגאולה והשחרור.

וקצת הלאה מזה: תחנת הרכבת הירושלמית. מית. התחנה האחרונה של רכבת ישראל. כאן היא נבלמת בפני בלבד ביטון ובדרום, מכאן היא תחודת אחורנית מערבה אל עבר הים. כרכבת ההיסטוריה שלנו הבלומה.

ובין שני אלה, ארשם מעל פני השטח השמים, מתנשאת כפתאום **טחנת רוח** ריקה ושחה וקפוצה, כעל בלימה.

אל המקום הזה, ולא אל אולמי זיו אינטלגנטים, ולא למועדוני עתונאים מיים הייתי קורא את המתקרים „אנשי רוח" בישראל. כשהר ציון זה משמאלי, תחנת רכבת ג' מימיני, הם עצמם אל מול פני **טחנת הרוח** הזאת.

ועתה שערו בנפשכם ישבי ירושלים המכרי רים את הנוף ואת הטחנה וכנפיה שלפתע פתאום הכנפיים האלו מתחילות לנוע, להפ תובב בהמולה רבה וחלודה ולסחון. מה?

*

מ ה קרה להם, לפרופסורים ולסטודנטים שלנו שירחי — כמעט שסעיתי ואמרתי: מהר־הצופים — מקריית־עפר־צופים שלהם, יצאו מקור דעתם ומרעם, מאולמי הרוחות, כדי להכנס לעמק הבכא הלזה הקרוי: פוליטיקה? דומני, שמאז מאבקם הפרופסיונלי של הפרופסורים לפני כארבע שנים, לא היתה הר־פפה תקיפה כזאת מצדם, כהופעתם עכשיו לרגל „הפרשה", והסתעפויותיה והסתאבויותיה. ודומני שמאז שלחמם של הסטודנטים על המסעדה של הפרופסורים בקרבה, לא היתה אצלם התעוררות כזאת כמו עכשיו לרגלי... מלחמת אלג'יריה.

אולם נניח לזה, כרגע, לסטודנטים וגם לקמח, ונעסוק בפרופסורים וב„תורה" שהגיעה לפתע פתאום אם כנפי־טחנת־אנשי־הרוח.

*

ח חיזה פרסמו כמה עשרות אנשים מלו מדים שנשלו לעצמם את התואר הכולל אנשי רוח — ופור נשוב נדבר על טיבו של תואר זה בעברית — גילוי דעת מפושטש עד מאוד מרוב ליטוש שלישותו מטכל הנדרים על מנת שכולם יוכלו לחתום עליו, ובו הבטח חרדה נוכח „השפעה הרהרנית של המאורעות אשר התחוללו בתימנונו בחדשים האחרונים". גילוי דעת זה זכה — ובצדק — לביקורת חריפה מכל עבר, מכיוון שבראש וראשונה כל, סה בו הרהיתמות מלאמר דברים ברורים, הר־

רתות מהבביע מפורשות על עול ועל משע או סכנה. המפקפת בהוקעת צורת פולמוס, כאילו זו פעם ראשונה שעירבים פוליטיים מטר־חים אצלנו דברי גידופים והשמצה זה בפני זה. אלא מאי, שהפעם איש לא כיבה את דבר־שינסקי בשם ולחדיר הטלה, לא ביזה זכרם של פולי־גדודים בישראל, לא הוציא עלילת־דם על שבט שלם בישראל, לא פקד על הסגרת לוחמים יהודים לידי שלטון בריטי, לא ציווה לפרוח שבל על אביזה של יהודים, לא חתם על הסכם שלומים עם גרמניה, לא וויתר על יד הבית והר הצופים, לא נכנע בכימי סיני ועזה לדיקטט הדולאר האמריקני, איש לא עשה אף אחד מהדברים הבלתי־מטורפים והבל־תי־אחראיים והבלתי־שקולים והבלתי־הסטוריים והבלתי־חעוכים האלה, שמעולם לא מצאו „אנ־שי הרוח" עוז ורצון בנפשם להגיב עליהם. לערער עליהם. הפעם קרה דבר „מחריד". מי שהו אמר על פנחס לבון שהוא שקרן וכי אין הוא רוצה לשבת עמו וכי אין הוא מקבל את דעת החלטת המשמלה. וזהו הרס במדינה ותעם. זה ולא שום מעשה מהמעשים שקרטו לכך ושנמנו לעיל. היו פרשיות לאומיות וממלכ־תיות ואנטומלכתיות מזעזעות פי כמה ועמו־קות פי כמה ובל נשמע קולם של „אנשי הרוח", היו „עסקי בישי" חמורים לא מעט וגלויים וברורים פי כמה. היו כבר זיופי עדו־יות. הופיעו אנשים שגילו ברבים את שקר עלילת דם אר־לוזורוב, ולא נזדעזע מצפונם של רוזנשטריך ושלמון וסזן, לקום ולחבוט צדק ויישר ואמת. ארן ישראל חולקה לעיני פורי־סטרים לתולדות ארץ ישראל, עם ישראל נת־פלג על בעיית היחס לגרמניה המרצחת; ושלוח ושקט באהלי צדיקים מדעים. התעסמו בעשרות מעשפות של שחיקה, תיעוך, תיירוץ עמם: אלו הן בעיות פוליטיות שאין אנשי מדע ומחקר ופילוסופיה וארכיאולוגיה ראשים וחייבים להתערב בהן. ולפתע פתאום נפר אבנו הספים של הקריה האוניברסיטאית. פרשת לבון. והרי היה היו גם לגמרי לא בעולמם של פוליטיקאים, אם לא בעולמם של אנשי הרוח עצמם „פרשיות" של עלבונות וגידופים והשמצות ושחיתות: היו הלחשרי יות לא־מעט סביב לפרסים מכובדים ודרך חלוקתם. היה היו „פרשיות" של הזמנת פרופסו רים או הרחקתם השקטה. היו חילופי־דברים מחד פירים בין פרופ' אלבק ופרופ' אורבך, שכביתם לא נשמעו אבל בפומבים בין בר־בוריון ולבון. שלא סוף סוף „רק" עסקנים פוליטיים ולא אנשי רוח, ואלה — הפרופסורים שגידפו איש את רעהו, הרי במשרדיו מתכנים הם את החל־מידים. הרוח סיבוב ציות להחלטות ממשלה מצד ציבור מתכנים, בשם משכורות גבוהות יותר, תביעות עוזקות או לא עוזקות. אך מאון לקבל החלטות ממשלה — ולא של יועדת שבעה בלבד — היה גם כאן לעיני תלמידים נדור צעיר, אשר הפרופסורים כל כך דואגים לנפשותיהם פתאום. והיה מעשה בהתנהגות של גוסת־רוח מצד אישי־רוח ופרו־פסור למדעי מדינה באוניברסיטה, לגבי אחד החלמידים בקשר למצאו הפיראקי, דומני, והיה — והוא אחוז ונשמה — מעשה בפרופסור מכובד מ' מאור, ואף בין הנוחמים על גילוי הדעת ומרשין בובר שמו — שהשמיע על אדמת גרמניה ובאוזני גרמנים דברי השמצה על מדינת ישראל, מגחיגה ובצבאה בהשוותו אותם עם הנאציזם, ולא הוציאו רופשרייך ושלמון נגדו את אנשי הרוח שלהם להשמיע באוזני העולם מחאה על מעשה נוזה ופשע שכזה.

והיה היה תלמיד באוניברסיטה הזאת ושמו אברהם שטרן־ראיר, והוא מן המצטיינים בה, ותוא נעשה מתולל תנועת עברית לה־קמת עצמאות ישראל, וישנם אולמות במסדות הבבוהים שלנו על שמו של בצרצל ועל שמות תורמי כסף רבים, אך לא יפקד ולא יזכר באוניברסיטה זאת שמו של תורם־לה זיאיר בצמרת שלטון על ירושה וכוזמה, כי אם על עקרונות, כאותו למערכה שאנשי רוח נתנים דעתם עליה. והעקרונות הם בעניני משטר, דימוקרטיה או דיקטטורה, או כביטוי של אחד מראשי הנוכרים, פרופ' שלמון: יש חשש לאי־ראיוגיות מוטאלית.

הפרופסורים רואים את השעה כ„חמורה מאוד" ו„רדנים מאוד מפני אזוירה של „הסלת דיפר" במסוגות הבבחרים של המדינה. ואת אומרים פרופסורים גם להיסטריה. הידידים ודאי יפה מה. קרא שעה חמורה באמת בחיי אומה ומה סימנם שלא „מוסדות נבחרים". שתפסו לא פעם — למען השלום נאמר: לא תמיד — לסמל השחיתות, וגרוע מזה: סמל לאי־הבנה של חומרת השעה. פרופסור שלמון בנתחו מהפ־פות אצל גויים יודע כל כך יפה להסביר מהפ־כות לאומיות או חברתיות בהכרח ואף הצלה מאומת התפודות הטפוסה באיצטלא של דיפר־קרטיה. הוא יודע כל כך יפה להסביר תולדיהם דיאלקטיים בדינאמיות ההיסטוריות שלהם. באי־מקריות שלהם. בתיאומם לצרכים. אך כשהוא בא לדון בבעיות האומה העברית בשעה זאת אל אי־זה מוקף אויבים, הוא נעשה פתאום סטאטי מאוד וראוה דברים בישראל כאילו היו אי־שם באחת הדימוקרטיות השלוות באמון יחסי, שעוצמה כלכלית להם ועם מושרש על אדמתו הרחבה — מביה. ושם אל שכנים בעלי ברית להם — מבחוץ. כאן אצלנו הוא דבק פתאום אבל בעיקר חבר־ים, שבשיים, תועתיים, לגבי מי שלא הלך בתלמי ברחים ושלומם, על יעוד דעתם ועל „ישובם". ובכם כבולם עשו בתמרתים הבומנים שונים מעשי „קצינים בכירים" ורובם כבולם לא היו מקנאי הממ־לכתיות העברית ועל כן לא מקרה הוא של־פתע פתאום הם נמצאים בחזית אחת עם בובר ופנ לבון, בחזית הדימוקרטיה־הבכיר־לית הזאת אל אל אימת דיקטטורה אמיתית או מדומה.

אלא שבואת כבר חרגנו מגדר „המקרה" עצמו וכביית מהותם של אנשי הרוח, ואנו באים לצד מהיתו של ומהו־תם של אנשי רוח בישראל.

*

ל אחר שגילוי הדעת הראשון של „אנ־שי הרוח" עורר המיהה ולעג, נתאוששו אחדים מהם והחלטנו לתקן את הטעות ולצאת בדברים ברורים יותר, והם הודיעו אם בראיון בא־הרדים ובא במסיבות עתונאים, כי המע־רכה אינמה על פרשה ועל עסק ועל ריב פנימי בצמרת שלטון על ירושה וכוזמה, כי אם על עקרונות, כאותו לשמרכה שאנשי רוח נתנים דעתם עליה. והעקרונות הם בעניני משטר, דימוקרטיה או דיקטטורה, או כביטוי של אחד מראשי הנוכרים, פרופ' שלמון: יש חשש לאי־ראיוגיות מוטאלית.

הפרופסורים רואים את השעה כ„חמורה מאוד" ו„רדנים מאוד מפני אזוירה של „הסלת דיפר" במסוגות הבבחרים של המדינה. ואת אומרים פרופסורים גם להיסטריה. הידידים ודאי יפה מה. קרא שעה חמורה באמת בחיי אומה ומה סימנם שלא „מוסדות נבחרים". שתפסו לא פעם — למען השלום נאמר: לא תמיד — לסמל השחיתות, וגרוע מזה: סמל לאי־הבנה של חומרת השעה. פרופסור שלמון בנתחו מהפ־פות אצל גויים יודע כל כך יפה להסביר מהפ־כות לאומיות או חברתיות בהכרח ואף הצלה מאומת התפודות הטפוסה באיצטלא של דיפר־קרטיה. הוא יודע כל כך יפה להסביר תולדיהם דיאלקטיים בדינאמיות ההיסטוריות שלהם. באי־מקריות שלהם. בתיאומם לצרכים. אך כשהוא בא לדון בבעיות האומה העברית בשעה זאת אל אי־זה מוקף אויבים, הוא נעשה פתאום סטאטי מאוד וראוה דברים בישראל כאילו היו אי־שם באחת הדימוקרטיות השלוות באמון יחסי, שעוצמה כלכלית להם ועם מושרש על אדמתו הרחבה — מביה. ושם אל שכנים בעלי ברית להם — מבחוץ. כאן אצלנו הוא דבק פתאום בנוסחאות של משטר ואינו מודק בדיקה מדעית והיסטורית את תיאומן של נוסחאות אלה למצב אותנו ולשעתנו.

ודוגמא אחת ממה שאמר פרופ. שלמון בראיון עם כתב „הבוקר" מלפני שבוע:

„יש ליחס חשיבות מרובה לעובדה כי למרות שהציונות היתה אידיאולוגיה משי־חית... היא גיבשה מסורת של רבגוניות אשר בסיסיה העיקרי הוא הברכה הקואליציוני".

אין לך עוד כמשפט הזה לקבלים את השגיות שבין תפישה היסטורית נכונה של היס־טוריון ובין נפילה פתאומית מרמה זאת לבירא עמיקתא של הבון הדבק הקרוי מטשר־העשאו של המדינה. שלמון יודע יפה (ועל כן אותו „למרות") שתנועה משיחית היא הגיבוי הגמור למה שנקרא דימוקרטיה של קואליציות. כלומר משטר של פשרות בין אינ־פ־רסנסיות מעמדיות, כתתיות, עסק־נ־ית. כאילו לשם הדגמה למופת בא „הקונגרס הציוני" הב־"ל, קריסקוטות שהיו בו לא ציונות, כי אם גם של דימוקרטיה ובסיומיה: מאבק קואליציוני, כדי ללמדנו: בתוך תוכם של דברים כאלה בדיוק הן פני הדברים בם במשטר הדימוקרטיה של המדינה. אין מרחק רב בין מה שהתחולל ב„בניני האומה" ובין מה שמתר־חש בבניין בכנסת אל בניין ה„דעת הפועל". אותה ה„התנדות" של אינטרסנסים איש־יים, כת־תיים, מפלגתיים, ושלמון יודע יפה — ודוגו המס־תתר מאחורי אותו „למרות" שבמשפט המצוטט. שכל זה הוא קונטרבוולוציוני, ב„נ־יי־משיח", ואם תנועת השחרור הגאולה ששמה ציונות ול־תנועה משיחית והיא חייבת להיות תנועה משי־חית. הרי כל אותו משטר שלשלון רוצה נזקקים להגילו, אינו אלא קבר כרוי לרגליה של תנועת הגאולה. הסתאבות באיצטלא של דימוקרטיה.

ופשוט לא נאה הוא לחוקר רציני להגדיר את המצב: „הקונינוקטורה מסוכנת אולם לא הסטרוקטורה". ההפך המדור הוא האמת. אם נראה כמובן את המסרה זאת העיקר בגורל העם והמדינה לא במשטר, עיקר שעל פיו בלבד יש לדון מהו בגדר „סכנה". בסטרוקטורה היסודית של המשטר הסכנה לגורלנו יהיו הצדקותיה של סטרוקטורה זו בעבר כאשר יהיו, כפי הנה מיושנות, רקובה, פיצוליה פיצולי עבר, ניתנות האידיאולוגיים או שהם שקר ואיר־סלא לכנופיות עסקנים, אז שהם אנאכרוניזמים ולתמיים ו„ציוניים" (מבראשית כמובן). הם שגו רס, כמתחב הטורים האלה. אנשי הרוח, לפוליטי־קאים וכל דאגתכם נתונה לכלי? האם לא ההפך מזה מתבקש, שאתם תלחמו את מלחמת הצוכן ותבקעו עלמנו מידי מקרשי הכלים? ודוקא במי צב כמצבנו בעולם ובארץ?

אתם מכריזים על הדימוקרטיה (ודוקא בצו־רתה הנוכחית) כערך עצמאי ומקודש? אתם פוסלים מראש ומלכתחלה ואי־פריורי ומן היסוד אפשרות של מגהיונות מרכזית? שתצלנו? אם העם המדינה מרקבון הסכנה דמר־קרטיה קריטמת האמנם חוד המלך או נפוליאון אז הה־גול לא לגין אז אתא תורקי האמנם כל אלה הין פסולים ורעים מלכתחלה? אז שמא ישנן שעות שאף רק שמגהיגים דגולים טר־בים בם הם, כי אם גם הכרחיים להצלת אומה וארץ? שמא משטר חרום לאומי בשם אדיראה טוב ,יותר ממשטר התפרקות דימוקראטית, בשם „אכול ושתה ועמוק" כפי שזה כיום בישראל?

אינני אומר בזה, כמובן, שאני רואה בבר־גורין או במשהו אחר היום את האיש הנ"ל. אולם אני שואל את מלתמתם הקיצונית של אנשי הרוח למען המשטר הקיים והתגב־ה־ות הדמוקרטית למשטר אחר. תוכן הקובע, רבותי, אנשי הרוח, על הרוח למצוא לעצמו גם כלים הולמים את המורך. שלהרוח רואה אותו כצורך האומה ובהיסטוריה.

יש ענות לו לגוף בכלים פטריוטיים. בתוך בימי רוחה ורוחים בכרשעה. האם לא על אנשי רוח להזהיר מהאשליה שבמנחיות זו ולמדוד בעיות בקנה־מידה עמוק יותר מנחיותנו של הפרט?

אלא דא עקא, ש„אנשי הרוח", שלנו דבקים בצורות ואינם משוגעים לשום דבר. ואיש רוח שאינו „משוגע" לדבר אחד, שהוא דבר של תוכן, של אידיאה, ולא של כלי, של צורה, אינו ראוי אפילו איש רוח בתפישה עברית נבואית. הוא יכול להיות מלומד בדול, נושא ספרים הרבה, הוא יכול להיות צינור ארוך ואף להעברת דיעות, הוא יכול להיות כל מולו טהרת רוח, טוחנת קמח שמון רא־קוואה, מתה, אי מסתבבת בלימה, אי־ש רוח אינו. איש רוח מגיע גלגלים, מגיע כנפי עם ויעוד לאן שהוא מגיע אותן ולשם מה. קובע מטרה ומדביר לה כל ערכים אחרים, אם אינו עובד אלילים, כי אם איש רוח עברי ויהודי.

הבעיה הא לא מי ואיך ישלוט פה אלא מה ישלוט פה. מה האידיאה, מה המטרה, משיחיות או קומפרס שבעה־עד סאבה. ה„מה" הזה, אם טוב הוא, כל הכלים טובים לו. ואם השלטון הוא עיקר לעצמו, כמעט שאין הבדל בין שלטון מזכיר יחיד בין קונגרס שלטון עש־רים מזכירי מפלגות שכסף להם ולשון דימאגו־גית לה לשחד בהם המוני „בוחרים". כדי להע־מיד פני דימוקראטים. זה ראלה יביאו כליה על הכלי ששמו מדינה והכך להיות סטאטי קצוו־ראי קפוא־כנפיים, כחטנה העגונה הזאת בין הרכבת הבלומה ובין הקבר והמרתף שבהר ציון.